



МЕТОДОЛОГІЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 340.15(477) «1911/22» : 342
DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1965>

Н. Єфремова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії держави і права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ВСЕВОЛОДА КОРНІЛІЙОВИЧА ДЯБЛА В 1911–1922 рр.

Постановка проблеми. У Національному університеті «Одеська юридична академія» вже досить тривалий час здійснюються наукові розвідки юридично-біографічного й науково-історичного спрямування, які висвітлюють еволюцію правової науки в Україні та наукові здобутки представників Одеської школи права. Досвід діяльності видатних вітчизняних науковців наразі може багато чому навчити і допомогти відшукати витоки й основні напрями розвитку доктринальної думки, відправні пункти існування та функціонування наукових установ у контексті формування відповідної школи права. Такі знання, безумовно, сприятимуть створенню ефективної системи юридичної науки, яка повинна ґрунтуватися на оригінальному історико-правовому фундаменті.

Аналіз досліджень і публікацій. Особливо складно сьогодні відтворювати реальні події з історії правничих кафедр. На нашу думку, це насамперед пов'язано зі складною політичною ситуацією, яка склалася в Україні у 1917–1922 роках у результаті революційних подій, коли юридичні факультети масово втрачали своїх науковців, трансформувались або знищувались відповідно до революційних директив численних урядів. Чимало

сучасних науковців досліджували історію української школи права тих часів. Так, наприклад, доцільно згадати окремі розвідки А.Й. Рогожина, В.Я. Тація, В.В. Сташиса, І.Б. Усенка, І.Й. Бойка, В.С. Кахніча, Л.В. Міхневич, О.Є. Музичко, В.В. Левченка, Т.Р. Короткого та інших. Водночас доцільно зауважити, що у вітчизняній і зарубіжній юридичній науці немає ані спеціальних, ані узагальнювальних праць, які би повною мірою розкривали історію розвитку української школи права.

Постановка завдання. У цій статті ми пропонуємо розглянути, як відбувалось становлення наукових поглядів професора Всеволода Корнілійовича Дябла – вітчизняного правознавця, вченого-конституціоналіста, відомого фахівця з конституційної юстиції радянської доби, чия постать і досі потребує ґрунтовного дослідження з боку вітчизняних правознавців. Вибрана тема передбачає необхідність визначити хронологічні рамки дослідження – приблизно з 1910 по 1921 роки, тобто час, коли в умовах революції молодий дослідник робив свої перші кроки в юриспруденції.

Виклад основного матеріалу. Всеволод Корнілійович Дябло народився 26 червня 1894 року в місті





Полтава, в родині земського службовця – Дябла Корнілія Даниловича (селянсько-козацький рід Полтавської губернії). Напередодні революції його батько працював на посаді завідуючого страховим відділом Полтавської губерніяльної управи. Світогляд юнака формувався під впливом революції 1905 року. Він вступив до партії українських есерів та есерів-боротьбистів, які вбачали своєю метою здійснити перебудову капіталістичного ладу на лад соціалістичний шляхом проведення соціальної революції, а також досягти повного політико-економічного й соціального визволення трудящих. У національному питанні есери виступали за право кожного народу на самовизначення та, відповідно, за перебудову імперії на федерацію демократичних республік, створених за національно-територіальним принципом, з міжнародним забезпеченням прав національних меншин на підставі екстериторіальності. Отже, саме ці політичні ідеї керували юнаком під час вибору ним теми дипломної роботи в університеті. У 1917 році Всеволод Корнілійович закінчив юридичний факультет Харківського Імператорського університету із золотою медаллю, захистивши роботу з державного (конституційного) права.

Безсумнівно, що на світогляд і наукові позиції молодого дослідника впливали різні чинники й особи. Але природно, що перші, найяскравіші враження він отримав у студентські та аспірантські роки свого життя. Отже, враховуючи той факт, що студентське життя В.К. Дябла протікало на юридичному факультеті Харківського Імператорського університету, цілком природно, що саме тогочасна професура університету заклала потужний фундамент для подальшого наукового росту молодого дослідника.

Зазначимо, що студентські роки В.К. Дябла припадають на так званий «четвертий» період в історії Харківського Імператорського університету, який умовно окреслюється вченими

1884–1920 роками [1]. У цей період на юридичному факультеті існувало 12 кафедр, де працювало багато талановитих учених і перспективних студентів. Серед викладачів університету, які читали лекції студенту В.К. Дяблу, і яких потім він неодноразово згадував, були такі, як ординарний професор кафедри цивільного права Микола Андрійович Гредескул, завідувач кафедри історії руського права Микола Олексійович Максимейко, приват-доцент Володимир Іванович Сливицький і професор кафедри державного права Микола Іванович Палієнко.

Микола Андрійович Гредескул – яскравий оратор з неординарними, новаторськими поглядами, відомий ліберальний політик і громадський діяч, один із засновників партії кадетів, улюбленець як студентів, так і вчених-правників. Він був першим депутатом І Державної Думи із числа мешканців Харківської губернії. Сучасники сприймали Думу як поле битви народу з урядом і депутатів з владою [2, с. 138, 299]. Депутати прагнули зупинити тероризм в імперії. Вони вважали, що амністія політичним в'язням і скасування смертної кари посприяють цьому. Разом із М.А. Гредескулом проти смертної кари для політичних злочинців виступив кадет, професор Харківського університету М. Ковалевський [3, с. 374–375]. Цікаво, але більшість тогочасних депутатів оцінювала тероризм як засіб, котрий у суспільстві використовувався вимушено – для боротьби зі свавіллям влади, і не бажала засудити це явище.

Професор М.А. Гредескул закликав до політичних реформ і відіграв важливу роль у створенні нелегального «Союзу визволення», який ставив своїм програмним завданням запровадження в Російській імперії конституційної монархії замість абсолютної, загальних виборів, запровадження права націй на самовизначення, захист інтересів трудящих,



8-годинний робочий день та інші зміни. Тож не дивно, що його вважали одним із найвидатніших теоретиків кадетської партії. І хоча з часом політичні погляди М.А. Гредескула почали змінюватись (він вийшов із партії кадетів і захопився більшовицькими поглядами), до 1917 року він мав значний авторитет серед української інтелігенції.

Яскраві враження у молодого студента залишили лекції та публічні виступи завідувача кафедри історії руського права **Миколи Олексійовича Максимейка**. Ще 1902 року він захистив магістерську дисертацію на тему «Сейми Литовсько-Руської держави по Люблінській унії» й отримав звання екстраординарного професора. З 1905 року вчений обіймав посаду ординарного професора та завідуючого кафедри Історії російського права Харківського Імператорського університету. Того ж року, разом із професорами університету Дмитром Багалієм, Миколою Сумцовим і Тимофієм Буткевичем, учений входив до складу Ради з питань про скасування обмежень Емського указу 1863 року на захист української мови та літератури.

У своїх політичних уподобаннях професор М.О. Максимейко виступав активним прихильником Конституційно-демократичної партії, відстоював її позиції на шпальтах харківських газет «Мир», «Волна», «Будущее». Також він підтримував ідею децентралізації Російської імперії та надання автономії українському народу [4, с. 557–558]. У 1915 році вчений успішно захистив дисертацію на тему «Опыт критического исследования Русской правды» та здобув ступінь доктора права. Професор М.О. Максимейко вів активну педагогічну та наукову діяльність, для нас особливий інтерес представляють його статті «Русская правда и обычное право Литовско-Русского государства до издания Статута» (1905) та «Русская Правда и литовско-русское право» (1904), а також моно-

графія «Сеймы Литовско-Русского государства до Люблинской унии 1569» (1902).

Значний внесок у формування базових знань В.К. Дябла в галузі права зробив приват-доцент **Володимир Іванович Сливицький**, який з 1917 року обіймав посаду професора юридичного факультету Харківського університету та посаду завідувача кафедри теорії держави і права. Його вважають засновником політико-правової школи правознавства, яка поєднувала дослідження найбільш актуальних і політично важливих проблем з їх ретельним юридичним аналізом. Наукові праці вченого і сьогодні не втратили актуальності. Серед найбільш відомих: «Авторське право» (1912); «Право на чесне до себе ставлення» (1915); «Про передачу векселя» (1919) та інші.

У 1920 році Народний комісаріат освіти УРСР призначив В.І. Сливицького деканом Харківського інституту народного господарства з дорученням організувати там правовий факультет замість ліквідованого юридичного факультету Харківського університету.

Потужний вплив на формування наукових поглядів В.К. Дябла здійснив професор кафедри державного права Харківського Імператорського університету, а з 1912 до 1918 року – проректор університету, **Микола Іванович Палієнко**. 1903 року він захистив магістерську дисертацію «Суверенитет: Историческое развитие идеи суверенитета и её правовое значение» та отримав ступінь магістра державного права. 1908 року відбувся захист його докторської дисертації «Учение о существе права и правовой связанности государства». Учений став автором низки неординарних наукових праць, таких як «Правовое государство и конституционализм» (1906), «Основные законы и форма правления в России: Юридическое исследование» (1910), «Новая доктрина народного суверенитета во



французском государствоведении» (1913), «Областная автономия и федерация» (1917).

У «Харківський період» правознавець паралельно з основною посадою був деканом юридичного факультету місцевих Вищих жіночих курсів. Він же став ініціатором заснування в 1912 році Вищих комерційних курсів Харківського купецького товариства, які в 1916 році були перетворенні на Харківський комерційний інститут. Події лютого і жовтня 1917 року радикально змінили досі відносно спокійний ритм академічного життя. Вчений виступає з лекціями перед населенням, випускає кілька науково-публіцистичних праць «на злобу дня», витриманих здебільшого в дусі поглядів партії конституційних демократів, членом якої, за деякими відомостями, був правознавець [5, с. 13].

М.І. Палієнко розробляв юридичне поняття держави, вивчав питання автономії та федерації, проблеми форм правління, доктрину правової держави та конституціоналізму, сутність адміністративної юстиції та її основні риси. Вагомим доробком правової думки стали загальнотеоретичні праці вченого, присвячені теоріям і поняттю права, предмету і завданням енциклопедії права, сутності права і правовій зв'язаності держави. На особливу увагу заслуговує його концепція суверенітету [6, с. 35]. Грунтовну працю «Суверенітет. Історичний розвиток ідеї суверенітету та її правове значення» (1903) М.І. Палієнко присвятив еволюції ідеї суверенітету.

Він дослідив розуміння суверенітету з часів античності в різних типах і формах держави. Ця робота заслужено вважається визначним здобутком у галузі державотворення, «енциклопедією різноманітних проявів суверенітету» [7, с. 25]. Підсумовуючи свої думки, вже в 1929 році вчений видав брошуру «Проблема суверенітету сучасної держави», з новими ідеями про тогочасні теорії суверенітету [8], де виклав власну точку зору на

питання суверенітету, використавши ідею класової теорії права.

Учений розмежовував поняття «незалежність держави» та «державна незалежність» і вважав, що лише повний суверенітет держави варто розуміти як незалежність держави [8, с. 8]. Він одним із перших у вітчизняній науці виступив проти теорії «подільності суверенітету», вважаючи, що «не можна відчувувати ні однієї частини суверенітету, це означало би дробити суверенітет, а суверенітет за власною своєю якістю є неподільний» [9, с. 514]. Закликаючи не розділяти поняття внутрішнього та зовнішнього суверенітету, учений зазначав, що ідея зовнішньої незалежності держави, її самостійність стосовно таких же самостійних держав, є логічним наслідком наявності вищої державної влади [8, с. 13]. М.І. Палієнко стверджував, що утворення складних держав-союзів і розмежування компетенції між союзною владою та владою держав-учасниць союзу не позбавляє їх суверенітету (тобто найвищої влади на власній території) [8, с. 26]. Водночас не порушує державного суверенітету й участь держави в міжнародних зносинах, застосування нею норм міжнародного права та додержання принципів цього права, оскільки держава таким чином перебуває лише в товаристві рівноправних з нею, а не пануючих над нею держав [8, с. 27]. Вчений визнавав і тезу, що суверенітет допускає існування над державою вищої системи норм, тобто норм міжнародного права, які для суверенної держави діють і як визнане нею право, і як складова частина власного права, і як наддержавне (міжнародне) право [8, с. 28].

У 1917–1918 роках В.К. Дябло обіймав посаду мирового судді в Полтаві, що внесло елементи практичного досвіду в процес формування наукових поглядів молодого юриста, але з осені 1918 і до 1919 року він розпочав науково-педагогічну діяльність у Київському університеті, де



в той час працював відомий юрист – **Отто Оттович Ейхельман**. У 1905–1909 роках цей правник був деканом юридичного факультету, періодично виконував обов'язки заступника ректора. З 1908 до 1913 року він керував Київським комерційним інститутом, викладав на Вищих жіночих курсах. У 1918 році брав участь у підготовці Брест-Литовського мирного договору з Центральними державами, а також у мирних переговорах із Радянською Росією, що відбувалися в Києві. Багато зробив для налагодження двосторонніх відносин України з Білоруссю, Румунією та Кримом. Отто Ейхельман брав участь у роботі Комісії з підготовки проекту Конституції Російської імперії, а в 1918–1919 роках розробив проект Конституції УНР доби Директорії. Професор О. Ейхельман був одним з основних теоретиків конституційного устрою УНР і провідним розробником концепції федералізації України, формування самостійних адміністративних одиниць – «земель», а також прихильником ідеї конституційної юстиції.

Оцінка поглядів О. Ейхельмана засвідчує, що він не лише теоретично обґрунтував політико-правові підстави української державності, основні етапи її розбудови, але й надав чіткі практичні рекомендації щодо їх реалізації. Використовуючи досвід державного будівництва передових західних держав, він водночас адаптував його до національних традицій українського народу. Федеративний устрій він розглядав не лише як засіб децентралізації влади, але і як забезпечення ідеї народного суверенітету, можливість народних мас впливати на організацію державної влади. Майбутню систему державно-територіального устрою України О. Ейхельман вбачав у формі союзної держави, в якій установча влада належить народові, воля якого визначається шляхом усенародних референдумів. Отже, така яскрава постать, як О. Ейхельман, з його неординарними

поглядами та пропозиціями, не могла не привернути уваги В.К. Дябла. І хоча ми не маємо підтвердження інформації про їх спілкування, ймовірно, Всеволод Корнілійович читав виданий О. Ейхельманом у 1921 році проєкт Конституції УНР [10] та інші його наукові праці.

Однак київський період виявився для В.К. Дябла дуже коротким. Ситуація в Наддніпрянській Україні погіршувалась, тож мрія талановитого юнака про викладацьку кар'єру та про продовження наукової діяльності в галузі юриспруденції не мала чітких перспектив. З весни 1919 року почалися суперечливі процеси «пролетаризації» вищої школи. Відчуваючи політичну нестабільність і загрозу закриття Київського університету, зимою 1919 року В.К. Дябло повертається до Полтави, де працює членом колегії Полтавського губернського відділу юстиції та головою Ради народних суддів м. Полтави, здійснюючи організацію судового апарату на Полтавщині до 1921 року.

Протягом 1919–1920 років він викладав загальну теорію права і держави на історико-філологічному факультеті Педагогічного інституту в Полтаві [11], всупереч життєвим випробуванням він зберіг бажання вивчати право. З 1920 року його було залучено до роботи в апараті Наркомату юстиції УСРР, яку він продовжував поєднувати з викладацькою діяльністю, – з 1921 року вже на правовому факультеті Харківського Інституту народного господарства (далі – ХІНГ). Восени 1921 року там було засновано кафедру проблем сучасного права. Метою її діяльності була реалізація наукових, педагогічних і практичних завдань, до числа яких входило теоретичне висвітлення окремих питань радянського права та відверта політизація правової науки. Водночас співробітники кафедри визначилися з темами наукових досліджень, про що було зазначено у звітній документації ВНЗ.



Так, наприклад, професор М.І. Палієнко – науковий керівник В.К. Дябла – планував дослідження державного устрою Німеччини новітнього періоду, конституцій Польщі та Чехословаччини, а також змін, що відбувалися в устрої інших держав Європи і Америки, з метою виявлення еволюції державних форм нормативного матеріалу [12, арк. 22]. Цей напрям був близьким і до наукових інтересів Всеволода Корнілійовича, який з початку 1921 року став асистентом кафедри Проблем сучасного права ХІНГ; викладаючи там державне та адміністративне право, він одночасно навчався в аспірантурі цього ВНЗ.

Разом зі своїм вчителем В.К. Дябло досліджував зміни державного устрою західноєвропейських держав і систематизував теоретичні матеріали з державного права. За результатами цих пошуків він підготував матеріали за напрямом «Анализ Конституции Германии». За підтримки свого наукового керівника, професора М.І. Палієнка, в 1922 році він звітував про завершення праці «Анархизм как система философии и политики права» [12]. Більшість аспірантів була змушена заробляти на життя, працюючи в різноманітних установах, що відволікало їх від систематичної наукової праці. Враховуючи складне матеріальне становище, В.К. Дябло вже в листопаді 1922 року клопотав про відрядження його до факультету суспільних наук при І Московському університеті для продовження наукової праці [13]. Аналізуючи аспірантський склад кафедри Проблем сучасного права ХІНГ станом на 1 січня 1924 року, ми бачимо, що В.К. Дябло серед шести аспірантів уже не значився [14]. З 1922 року Всеволод Корнілійович переїхав до Москви, де в 1923 році вступив до аспірантури Московського Інституту Радянського права, що ознаменувало початок нового етапу його наукового розвитку.

Висновки. Підсумовуючи наведене, можна сказати, що значний

вплив на формування наукових поглядів В.К. Дябла в часи його навчання на юридичному факультеті Харківського Імператорського університету справили талановиті вчителі-професори М.А. Гредескул, М.О. Максимейко, В.І. Сливицький та М.І. Палієнко. Науковий зв'язок з останнім Всеволод Корнілійович зберігав принаймні до 1922 року, коли він тимчасово виїхав з України.

Набутий у студентські роки юридичний досвід В.К. Дябло буде активно розвивати та вдосконалювати. Спостерігаючи за провалом української національної революції та за наслідками радянзації України, він як справжній патріот своєї Батьківщини почав докладати значні зусилля задля демонстрації наукового обґрунтування ідеї правової та суверенної держави. Аналізуючи досягнення юридичної та політико-правової думки на прикладах іноземних держав, він фактично ставав «незручним» коментатором фактичної сутності червоного терору крізь призму юридичної науки. Ще не усвідомлюючи всієї глибини наслідків більшовицької революції, в умовах започаткованої нової економічної політики вчений намагався привернути увагу української інтелігенції до проблем порушення принципів правової держави в СРСР, плекаючи надію на захист прав УРСР як повноправного суб'єкту федеративного союзу.

Можливо, саме в той період, розмірковуючи над долею своїх учителів і знайомих, він почав замислюватись над власним призначенням. Перебуваючи під постійною загрозою арешту, він почав більш активно вивчати інститут судового конституційного контролю з урахуванням діяльності вже утворених на той час Конституційних Судів Австрії та Чехословаччини. Однак проблеми конституційної юстиції в СРСР навряд чи могли бути цікавими. Отже, його ідея створення конституційного суду не була підтримана керівництвом СРСР. Разом із



тим В.К. Дябло зумів проявити себе як юрист-практик і педагог.

Серед майже забутих сьогодні видатних дослідників конституційної юстиції, міжнародного та адміністративного права в СРСР особливе місце посідає постать радянського вченого Всеволода Корнілійовича Дябла. Цілісних досліджень його біографії та наукових досягнень не існує, що, на наш погляд, вельми не заслужено. Свою наукову діяльність він розпочав ще в Російській імперії, в умовах важких політичних трансформацій і революційних потрясінь, які відбулися на всіх сферах життя держави та її громадян. Як відомо, політична незрілість більшості населення Російської імперії призвела до катастрофічних наслідків. Разом із тим початок ХХ століття став благодатним періодом для інтенсивного розвитку державного (конституційного) права й ознаменувався появою цілого ряду надзвичайно талановитих правознавців. Їхні імена не часто згадувалися в радянських історико-правових дослідженнях, а деякі перебували під забороною. До числа таких маловідомих сьогодні вчених-правознавців можна віднести і професора В. К. Дябла, який закінчив у 1917 р. Харківський імператорський університет і мріяв про активну науково-дослідницьку практику, але революція несподівано втрутилася в його плани.

Продовжуючи розвиток юридично-біографічного напрямку в історико-правовій науці, ми встановили за мету й завдання визначення особливостей формування наукових поглядів українського вченого, професора В.К. Дябла. Ще з юнацтва він проявив себе як талановитий правознавець, який мріяв бачити свою Батьківщину вільною, квітучою державою, де права людини будуть гарантовано захищеними

незалежно від соціального та національного походження. Виявлення особливостей формування наукових поглядів нашого видатного співвітчизника для відтворення об'єктивної дійсності про його світогляд і особистість уявляється нам цікавим завданням.

Ключові слова: наукові погляди Всеволода Корнілійовича Дябла, історія української школи права, науковий осередок, реформування освітньої системи в Україні в умовах революції 1917–1920 років.

Yefremova N. Formation of scientific views of Vsevolod Korniliyovich Dyablo in 1911–1922

Among the almost forgotten today, outstanding researchers of constitutional justice, international and administrative law in the USSR, a special place is occupied by the figure of the Soviet scientist Vsevolod Korniliyovich Dyablo. There are no holistic studies of his biography and scientific achievements, which is not very deserved, in our opinion. He began his scientific career back in the Russian Empire, under the conditions of difficult political transformations and revolutionary upheavals that affected all spheres of life of the state and its citizens. As known, the political immaturity of the majority of the population of the Russian Empire led to very disastrous consequences. At the same time, the beginning of the twentieth century became there a beneficial period for the intensive development of state (constitutional) law and was marked by the appearance of a number of talented legislators. Their names were not often mentioned in Soviet historical and legal studies, and some were prohibited. Among such insufficiently explored legal scholars is Professor V.K. Dyablo, who graduated from the Kharkov Imperial University in 1917 and dreamed of active research practice when the revolution unexpectedly interfered in his plans.



Continuing the development of the legal and biographical direction in the historical and legal science, the goal of this study was to establish the task of determining the peculiarities of the formulation of scientific glances of the Ukrainian doctor, Professor V.K. Dyablo. From a young age, he proved to be a talented legislator, who dreamed of witnessing his homeland free, prosperous state, where human rights would be guaranteed and protected regardless of social and national origin. Therefore, revealing the peculiarities of his scientific glances formulation is presented to us as an interesting task for the recreation of objective activity about the worldview and personality of our national.

Key words: scientific views of Vsevolod Korniliyovich Dyablo, history of the Ukrainian school of law, scientific center, reformation of the educational system in Ukraine under the conditions of the revolution 1919–1920.

Література

1. Юридичний факультет: Історія та Сучасність. URL: <http://jurfak.univer.kharkov.ua/history.php>
2. Локоть Т.В. Первая Дума: статьи, заметки и впечатления бывшего члена Государственной думы. Москва : Книгоиздательство «Польза», 1906. 365 с.
3. Хайлова Н.Б. Максим Максимович Ковалевский. Российские либералы : сб. статей / под ред Б.С. Итенберга, В.В. Шелохаева. Москва : РОССПЭН, 2001. С. 355–390.
4. Скакун О. Максимейко Микола Олексійович. Юридична енциклопедія. Київ, 2001. Т. 3. С. 557–558.
5. Усенко І.Б. На шляху до наукової біографії академіка М.І. Палієнка: факти і припущення. Поняття та категорії юридичної науки : зб. наук. праць.

Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 лист. 2014 р.) / за заг. ред. Н. Пархоменко, М. Шумила. Київ : Ніка-Центр, 2014. С. 10–19. URL: [idpnan.org.ua > files > zb.nauk.prats.palienko.pdf](http://idpnan.org.ua/files/zb.nauk.prats.palienko.pdf)

6. Міхневич Л. Погляди М.І. Палієнка на проблеми суверенітету. Поняття та категорії юридичної науки : зб. наук. праць. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 лист. 2014 р.) / за заг. ред. Н. Пархоменко, М. Шумила. Київ : Ніка-Центр, 2014. С. 34–37. URL: [idpnan.org.ua > files > zb.nauk.prats.palienko.pdf](http://idpnan.org.ua/files/zb.nauk.prats.palienko.pdf)

7. Егоров С.А. Ярославская юридическая школа. Анализ научно-педагогического опыта Демидовского лицея : автореф. дис. ... на соискание степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.01. Москва, 2009. 51 с.

8. Палієнко М.І. Проблема суверенітету сучасної держави. Харків : Юрид. вид-во НКЮ УРСР, 1929. 39 с.

9. Палиенко Н.И. Суверенитет. Историческое развитие идеи суверенитета и ее правовое значение. Ярославль : Тип. Губерн. Правления, 1903. 591 с.

10. Ейхельман О. Проект Конституції основних державних законів Української Народньої Республіки. Київ-Тернів : Вид-во С.У.Д., 1921. 96+VIII с.

11. Автобіографія В.К. Дябла. Матеріали приватного архіву родини В.К. Дябло в Одесі : Рукопис. 20.04.1954 р.

12. ЦДАВОВ. Ф. 166 «Міністерство освіти України». Оп. 2. Спр. 476 «Отчет за первое полугодие 1922 г. аспиранта Всеволода Корниловича Дябло». Арк. 22.

13. Міхневич Л. Кафедра «Проблеми сучасного права»: досвід організації юридичної науки ранньої радянської доби. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 5. С. 102–107.

14. ЦДАВОВ. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 476 «Отчет руководителя научно-исследовательской кафедры «Проблемы современного права» проф. В.М. Гордона за полугодие до 1/1–1924 г.». Арк. 83.

